

Doof zijn: hoe beleven dove jongeren hun doofheid

M.H. Betten

Samenvatting

Men kan zich afvragen hoe dove jongeren hun doofheid beleven, of ze actief zijn in de dovenwereld en Nederlandse Gebarentaal gebruiken, of dat ze zich juist meer tot de horende samenleving richten. En hoe staan ouders van dove kinderen, zelf meestal horend, hier tegenover? Dit artikel handelt over een onderzoek naar de manier waarop dove jongeren hun doofheid beleven. Om inzicht te krijgen in deze beleving, zijn bij twee groepen jongeren interviews in gebarentaal afgenomen. De ene groep bestaat uit twintig jongeren van 14 tot 18 jaar, de andere uit negen jongeren van 22 tot 25 jaar. Bij vijftien ouders van jongeren uit de jongste groep is een vragenlijst afgenomen. De resultaten van het onderzoek kunnen als volgt worden samengevat. Beide groepen jongeren kijken niet bijzonder positief of negatief tegen hun eigen doofheid aan, hoewel een deel van de jongere groep zich soms schaamt voor zijn gebaren.

De oudere groep hecht meer waarde aan het gebruik van gebaren in de communicatie met anderen, zowel doven als horenden.

De jongere groep is meer geneigd zich aan te passen aan een horende. De jongere groep is ook meer gericht op de horende wereld. De ouders vinden het belangrijk dat hun kind zowel in aanraking komt met de horende wereld als met de dovenwereld.

1. Inleiding

Orthopedagogiek houdt zich bezig met ernstige problemen bij het opvoeden. Deze problemen kunnen zich voordoen in het gezin, op school of in de directe omgeving, maar ook in andere situaties waar hulpverleners of behandelaars de plaats van opvoeders hebben ingenomen. De gehandicaptenzorg is één van de terreinen die te vinden zijn binnen de orthopedagogiek. Onder de term gehandicaptenzorg vallen verschillende probleemvelden, die met elkaar gemeen hebben dat de kinderen waar het over gaat worden gekenmerkt door een (vrijwel) onherstelbaar somatisch probleem. Dit kan ernstige gevolgen hebben voor de opvoedingssituatie. Ook doofheid is zo'n probleemveld dat onder de gehandicaptenzorg valt.

Er is veel over doofheid en daarmee ook over dove kinderen/jongeren geschreven. Uit een eerder onderzoekje naar de mening van dove jongeren over (gebaren)taal kwamen verrassende uitkomsten naar voren. De jongeren bleken bijvoorbeeld het verschil tussen gebarentaal en Nederlands ondersteund met gebaren niet te weten (Betten, 1993). Het is interessant om verder te onderzoeken hoe dove jongeren hun doofheid beleven en te zien wat de gevolgen zijn die dat voor de jongere met zich meebrengt (bijvoorbeeld op het gebied van de communicatie).

Ook orthopedagogisch gezien is dit van belang: als opvoeders (ouders, leerkrachten, groepsleiding) niet weten hoe dove jongeren hun doofheid beleven, kunnen zij daar niet voldoende op inspelen en kan de

opvoedingsrelatie verstoord worden. De algemene doelstelling van het onderzoek luidt als volgt:

"Inzicht krijgen in de manier waarop dove jongeren hun eigen doofheid beleven en wat de consequenties daarvan zijn".

Wat de consequenties betreft, gaat het om de gevolgen die de doofheid heeft voor de leefwereld van de jongere en meer specifiek voor de communicatie met zijn omgeving, en om de gevolgen voor de toekomst van de jongere. Bij het onderzoek zijn drie groepen betrokken: een groep dove jongeren in de leeftijd van 14 tot 18 jaar; een groep dove jongeren van 22 tot 25 jaar; en een groep ouders van jongeren uit de jongste groep.

Het onderzoek heeft een descriptief en verkennend karakter. Het is de bedoeling om een algemeen beeld van dove jongeren te krijgen.

2. Doofheid

Doofheid kan beschouwd worden als een zintuiglijke handicap. Hierbij wordt doofheid gezien als een medische tekortkoming. Veel mensen die niet of nauwelijks op de hoogte zijn van de dovencultuur zien doofheid slechts als het niet kunnen horen. Het kan echter ook op andere manieren beschouwd worden. Beck en De Jong (1990) schrijven bijvoorbeeld dat doofheid veel meer is dan een medische diagnose: namelijk dat het een cultureel fenomeen is, waarin sociale, linguïstische, emotionele en intellectuele aspecten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Ze noemen als belangrijk criterium voor het al dan niet behoren tot de dovencultuur de mate waarin een dove gebarentaal beheerst en gebruikt wordt.

Volgens Higgins (1980) wordt er in de Amerikaanse literatuur onderscheid gemaakt tussen 'deaf' als naam voor

het gehoorverlies en 'Deaf' als naam voor de culturele identiteit. Padden (1980) zegt dat het criterium voor 'being Deaf' is of een persoon zich identificeert met andere Dove mensen en zich gedraagt als een Doof persoon. Als meest opvallende karakteristiek van de cultuur van doven beschouwt zij de culturele waarden. Als voorbeelden van deze waarden noemt Padden onder andere gebarentaal en sociale relaties.

Er kan geconstateerd worden dat doofheid niet alleen als medisch begrip gezien wordt. Daarnaast is doofheid ook een cultureel fenomeen, met een eigen taal en eigen waarden en normen. Belangrijk is hierbij de omgang met andere doven.

3. Dove jongeren

Volgens Erikson (1972) is de centrale ontwikkelingstaak in de adolescentie het vinden van de eigen identiteit. De adolescent richt zich daarbij op ideaalbeelden waaraan hij zich modelleert. Deze ideaalbeelden zijn cultuur- en tijdgebonden. In de directe omgeving moeten adequate identificatiemodellen zijn (Van der Veer en de Wit, 1989).

Men kan zich de vraag stellen waar dove jongeren hun ideaalbeelden vandaan halen. In hoeverre komen deze idealen uit de dovenwereld en in hoeverre uit de horende wereld? Uit diverse literatuur blijkt dat dove jongeren doorgaans onvoldoende mogelijkheden hebben om zich met dove volwassenen te identificeren. Ze hebben meestal alleen horende rolmodellen. Hierdoor bestaat de kans dat ze ambivalente gevoelens hebben over wie ze zijn en hoe ze over zichzelf denken.

Freeman, Carbin en Boese (1984) stellen dat het belangrijk is dat alle dove kinderen op de hoogte zijn van de dovencultuur en de toekomstmogelijkheden van dove mensen.

Verschillende auteurs benadrukken dan ook dat het dove kind in contact moet komen met dove volwassenen. Uit het bovenstaande blijkt, dat het van belang is dat dove kinderen/jon-

geren niet alleen opgevoed worden in de horende wereld, maar ook in de dovenwereld; ook moeten zij in contact komen met dove volwassenen om een identiteit te kunnen ontwikkelen die bij hen past.

4. De onderzoeksvragen

Uit de doelstelling zijn de volgende onderzoeksvragen afgeleid:

- A. Wat is de mening van de jongere over zijn eigen doofheid;
- B. Weet de jongere dat gebarentaal een echte taal is en hoe is zijn/haar gebruik ervan;
- C. Is de jongere zich bewust van een eigen cultuur en maakt hij/zij daar (actief) deel van uit;
- D. Hoe ziet de jongere zichzelf in de toekomst (voor de groep van 14 - 18 jaar);
- E. Hoe zag de jongere zichzelf in het verleden (voor de groep van 22 - 25 jaar);
- F. Hoe zien ouders hun kinderen nu en in de toekomst.

Hieronder zullen deze vragen nader worden toegelicht.

ad. A. Wat is de mening van de jongere over zijn eigen doofheid.

Hoewel er geen vergelijkingsmateriaal is, is het toch essentieel voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag om eerst inzicht te krijgen in hoe de dove jongeren op dit moment hun handicap beleven, omdat dit invloed heeft op hoe het leven van de jongeren er verder uit ziet.

ad. B. Weet de jongere dat gebarentaal een echte taal is en hoe is zijn/haar gebruik ervan.

Verschillende auteurs (Higgins, 1980; Padden, 1980; Beck en De Jong, 1990) benadrukken dat gebarentaal de natuurlijke taal is van het dove kind, dat leden van de dovengemeenschap gebarentaal als een deel van hun identiteit en van hun culturele achtergrond zien en dat wie zich identificeert met de dovencultuur, bij voorkeur communiceert door middel van

gebarentaal en ook trots is op die taal. Identiteit wordt door het individu verworven via een interactieproces met anderen (Berger en Berger, 1988). Dit kan bij dove jongeren nogal eens problemen opleveren vanwege de soms moeilijke interactie/communicatie tussen de jongere en zijn (horende) omgeving. Het gevolg zou kunnen zijn dat doven alleen nog maar met doven omgaan en zich terugtrekken uit de horende wereld. Men kan de vraag stellen of dove jongeren zich aan hun omgeving willen aanpassen of juist willen dat die omgeving zich aan hen aanpast.

Beck en De Jong (1990) schrijven dat dove kinderen zullen gaan inzien dat met een dove volwassene anders gecommuniceerd wordt (namelijk meer gebarentaal) dan met een horende volwassene (namelijk meer gebaarsysteem). Ze noemen hierbij geen leeftijd. Men zou kunnen veronderstellen dat 'oudere jongeren' beter het verschil zien dan 'jongere jongeren'.

ad. C. Is de jongere zich bewust van een eigen cultuur en maakt hij/zij daar (actief) deel van uit.

Men kan zich afvragen in hoeverre van dove kinderen/jongeren al gezegd kan worden of ze tot de dovencultuur behoren en in hoeverre ze zich dat zelf bewust zijn.

Het antwoord op het eerste deel van de vraag zal waarschijnlijk afhangen van de mate waarin de jongere in aanraking is geweest met die cultuur. Beck en De Jong (1990) menen dat je onder andere deel uit kan maken van de dovencultuur door het deelnemen aan activiteiten van de dovengemeenschap, al wordt dit niet als het belangrijkste aspect gezien. Het belangrijkste aspect is de mate waarin een dove gebarentaal beheerst en gebruikt.

In veel literatuur komt naar voren dat doven met twee werelden te maken hebben en dat het voor dove kinderen heel belangrijk is om met beide kennis te maken in verband met hun identificatieproces.

ad. D. Hoe ziet de jongere zichzelf in

de toekomst (voor de groep van 14 - 18 jaar).

Van der Veer en de Wit (1989) schrijven dat de adolescent meer gaat nadenken over onderwerpen die op de toekomst betrekking hebben, zoals beroepskeuze, de keuze van een levenspartner, toekomstige maatschappijvormen en dergelijke. Hij kan zich voorstellen dat de wereld er in de toekomst anders zal uitzien dan ze er op het moment uitziet. Voor de adolescent is het denkbaar dat hij zich in de toekomst anders zal gedragen en in andersoortige omstandigheden zal verkeren dan nu het geval is.

Men mag veronderstellen dat ook dove jongeren in de adolescentieperiode een beeld hebben van hun toekomst.

ad. E. Hoe zag de jongere zichzelf in het verleden (voor de groep van 22 - 25 jaar).

Breed en Swaans-Joha (1986) stellen vast dat de overgang van dovenschool naar de horende maatschappij door driekwart van de doven als heel erg moeilijk wordt ervaren. Of dove jongeren momenteel nog problemen ervaren bij het verlaten van de dovenschool, zal bekeken worden in dit onderzoek. Ook zal nagegaan worden hoe de oudere jongeren vroeger bepaalde zaken beleefden. Dit om een vergelijking te kunnen trekken met de jongere groep.

ad. F. Hoe zien ouders hun kinderen nu en in de toekomst.

'In tegenstelling tot horende kinderen die al vanaf hun peuterjaren onbepaald met een steeds grotere kring van bekenden en onbekenden kunnen communiceren, blijft die kring voor dove kinderen veel langer veel kleiner. De ouders van het dove kind zijn veel meer en veel langer bepalend voor zijn omgeving, zodat de invloed van ouders op hun dove kind extra groot is' (Beck en De Jong, 1990). Hierom is het van belang te weten hoe ouders tegenover de doofheid van hun kind staan en hoe zij de toekomst van hun kind zien.

Freeman, Carbin en Boese (1984)

menen dat waardering voor de dovencultuur ten grondslag moet liggen aan de opvoeding van het dove kind. Ook Breed en Swaans-Joha (1986) schrijven dat horende ouders zullen moeten onderkennen en erkennen dat dove kinderen niet alleen in hun horende wereld opgroeien maar ook deel uitmaken van de wereld van de doven.

Over het algemeen wordt het dus als heel belangrijk gezien dat ouders de dovenwereld ook bij de opvoeding van hun dove kind betrekken. Dove kinderen hebben er recht op om kennis te maken met de cultuur waar veel doven deel van uitmaken.

5. Opzet van het onderzoek

Proefpersonen

In de onderzoeksvragen wordt gesproken over dove jongeren. Het lag dus voor de hand om dove jongeren te laten meewerken aan het onderzoek.

Er is als eerste gekozen voor adolescenten dove jongeren die geboren zijn in 1975, 1976, 1977, 1978 of 1979. Jongeren van deze leeftijd bevinden zich in een overgangperiode tussen de kinderjaren en de volwassenheid (Van der Veer en De Wit, 1989). Het streven was om in deze groep 'jongere jongeren' tien jongens en tien meisjes te hebben, die bovendien voldoen aan de hierna genoemde voorwaarden.

Er is naar gestreefd om evenveel kinderen die op het internaat wonen als thuiswonende kinderen bij het onderzoek te betrekken, om tussen deze groepen eventueel vergelijkingen te kunnen trekken. Het leek van belang dat er in ieder geval kinderen van dove ouders bij betrokken werden om ook hier eventueel te kunnen vergelijken. Verder mocht het opleidingsniveau niet te laag zijn (dat wil zeggen geen moeilijk lerende kinderen; als dit wel het geval zou zijn, zou dit problemen kunnen opleveren voor de uitvoering van het onderzoek. Omdat het hier over dove jongeren gaat, moest tenslotte het gehoorverlies groot zijn (ernstig

slechthorend tot doof).

Daarnaast is er gezocht naar een groep 'oudere jongeren' van enige omvang, om te kijken of deze groep anders tegen bepaalde zaken aankijkt. Het ideaal van ook twintig 'oudere jongeren' was onbereikbaar, vandaar dat eerst naar een aantal van tien gestreefd is. Er is gekozen voor de geboortejaren 1968 - 1970. Het idee hierachter is, dat deze jongeren min of meer hun plaats in de maatschappij gevonden hebben. Deze groep moest zo mogelijk aan dezelfde voorwaarden voldoen als de jongere groep. Bovendien zou het goed zijn als de jongeren oud-leerlingen van het doveninstituut zijn om de groepen zo goed mogelijk met elkaar te kunnen vergelijken.

Als derde groep zijn alle ouders van de jongere groep benaderd met de vraag of ze wilden meewerken aan het onderzoek.

Voor de jongere groep zijn via het Koninklijk Instituut voor Doven 'H.D. Guyot' in Haren vijftientwintig leerlingen geselecteerd die voldoen aan bovenstaande eisen.

Naar de ouders van deze vijftientwintig jongeren is, daar allen nog minderjarig waren, een brief gestuurd om toestemming te vragen voor het meewerken aan het onderzoek. In deze brief stond ook de vraag of de ouders zelf bereid waren hun medewerking te verlenen.

Twintig ouders hebben toestemming gegeven voor deelname van hun kind aan het onderzoek; vijftien ouders hebben te kennen gegeven ook zelf mee te willen werken.

Om een groep van tien 'oudere jongeren' bij elkaar te krijgen heeft heel wat meer problemen opgeleverd.

Via de jongerenclub voor doven in Groningen zijn uiteindelijk negen positieve reacties ontvangen.

In de tabel is te zien wat uiteindelijk de steekproef van de jongeren is geworden, onderverdeeld naar leeftijdsgroep en geslacht.

	geslacht		
leeftijdsgroep	M	V	aantal
jongere groep	10	10	20
oudere groep	5	4	9
aantal	15	14	29

(M = mannelijk; V = vrouwelijk).

Methode

Om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen is bij de jongeren een interview afgenomen en aan de ouders een vragenlijst opgestuurd.

Omdat doven nogal eens te kampen hebben met leesproblemen (zie Beck en De Jong, 1990), is een schriftelijke vragenlijst minder geschikt voor de jongeren. Bovendien past bij een verkennend onderzoek eigenlijk het beste een interview als onderzoeksinstrument, omdat met een interview brede informatie kan worden ingewonnen over een terrein waarover nog niet voldoende bekend is. Er is daarom gekozen voor interviews. De mogelijkheid bestaat dan om zowel de vorm als de volgorde van de vragen aan te passen aan de concrete interviewsituatie (Reuling, 1987). Het voor het onderzoek gebruikte communicatiemiddel was Nederlandse Gebarentaal, aangezien het belangrijk is om de respondenten zoveel mogelijk in hun moedertaal te benaderen.

Daar de meeste ouders die bereid waren om mee te werken niet in Groningen wonen, is ervoor gekozen om bij deze groep met schriftelijke vragenlijsten te werken.

Omdat er geen interviews of vragenlijsten beschikbaar waren die specifiek gericht zijn op de doelgroep van dit onderzoek, zijn deze speciaal voor

dit onderzoek samengesteld.

In het bovenstaande zijn verschillende aspecten naar voren gekomen die van belang zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Naar aanleiding van deze aspecten ontstonden uiteindelijk twee vragenlijsten voor beide groepen jongeren. Deze komen voor een groot deel overeen. De vragen zijn als open vragen aan de jongeren gesteld.

De vragenlijst voor de ouders is gebaseerd op het interview voor de jongere groep; de lijst is echter wat minder uitgebreid. Naast algemene vragen over de gezinssituatie komen er ongeveer dezelfde onderwerpen in terug als in het interview van de jongere groep.

6. Uitvoering van het onderzoek

De thuiswonende leerlingen zijn op school geïnterviewd, de kinderen van het internaat op het internaat. Dit gebeurde voor zover mogelijk in een gestandaardiseerde situatie. De interviews van de oudere groep werden bij de mensen thuis afgenomen.

Alle interviews vonden plaats zonder aanwezigheid van derden.

De afname van de interviews verliep goed. Afgezien van een paar vragen, die voor een aantal jongeren te ingewikkeld bleken, begrepen de jongeren over het algemeen goed wat er met de vragen bedoeld werd.

Ook de afname van de vragenlijsten verliep zonder problemen. De vra-

genlijst is met een begeleidende brief opgestuurd naar de ouders. Uiteindelijk hebben alle ouders de vragenlijst ingevuld geretourneerd.

7. Kanttekeningen bij het onderzoek

De werkwijze in het onderzoek zou van invloed kunnen zijn op de resultaten. Hierover zijn enkele opmerkingen te maken. Allereerst volgt een aantal opmerkingen over de geïnterviewde dove jongeren. De jongeren uit de oudere groep zijn allen lid van een jongerenclub voor doven. Dit betekent dat deze jongeren per definitie min of meer actief zijn in de dovenwereld.

Het aantal jongeren in de beide groepen is klein en niet gelijk. Er kunnen dus geen zinvolle statistische beweringen op worden uitgevoerd.

De jongeren die geïnterviewd zijn maken deel uit van een specifieke groep. Omdat dit een verkennend onderzoek is, is het ondanks bovenstaande opmerkingen wel mogelijk om een eerste indruk van de groepen te krijgen. Ten tweede zijn er kanttekeningen te plaatsen bij het onderzoeksinstrument.

Tijdens het interviewen kwam een aantal zaken naar voren, zoals vragen die anders gesteld hadden kunnen worden om een beter antwoord te krijgen. Ook bleken een paar vragen nog te moeilijk geformuleerd te zijn (dit was niet het grootste probleem omdat de mogelijkheid bestond om een vraag nader toe te lichten).

Over het algemeen kan gezegd worden dat de resultaten waardevol genoeg zijn om conclusies te kunnen trekken, vooral als men bedenkt dat het hier om een verkennend onderzoek gaat.

8. Resultaten per onderzoeksvraag

A. Wat is de mening van de jongere over zijn eigen doofheid

Er kan in het algemeen gezegd worden dat de jongeren niet bijzonder positief of negatief zijn over hun doofheid. Er worden wel wat zaken genoemd die niet zo leuk zijn, maar

aan de andere kant zijn er ook positieve aspecten.

Een opvallend verschil tussen beide groepen is, dat van de jongere groep zes personen zich soms schamen voor hun gebaren, terwijl dit bij geen van de oudere jongeren het geval is. Verder ontstaat het beeld dat de jongeren zich niet echt druk maken over hun doofheid.

B. Weet de jongere dat gebarentaal een echte taal is en hoe is zijn/haar gebruik ervan.

Vrijwel alle jongeren uit beide groepen vinden dat gebarentaal een echte taal is. Een vrij groot verschil is te bespeuren bij de vraag of de jongere vindt dat de mensen in zijn of haar omgeving gebaren moeten leren. Bij de oudere groep vindt inderdaad de helft dat dit moet. Bij de jongere groep vindt dit slechts een klein gedeelte. De oudere groep lijkt meer waarde te hechten aan het gebruik van gebaren boven gesproken taal, ook in de communicatie met anderen (doven en horenden). Zo zegt deze groep over het algemeen dat ze liever meer gebaren zou willen in de communicatie met ouders en leerkrachten. Van de jongere groep zegt een aantal dat ze juist minder gebaren zou willen gebruiken. Er zou geconcludeerd kunnen worden dat de jongere groep meer geneigd is zich aan te passen aan de (horende) omgeving. Wat betreft de kennis over de Nederlandse Gebarentaal (NGT) kan gezegd worden dat de oudere groep zich beter bewust is van het bestaan van NGT dan de jongere groep. Dit blijkt uit het feit dat iedereen uit de oudere groep onderscheid maakt tussen de (vroegere) communicatie met een leerkracht en die met een dove. Een derde van deze groep benoemt dit verschil als het verschil tussen NGT en Nederlands ondersteund met Gebaren (NmG). Van de jongere groep ziet niet iedereen verschil en is er slechts een klein deel dat het verschil benoemt als zijnde het verschil tussen NGT en NmG.

C. Is de jongere zich bewust van een eigen cultuur en maakt hij/zij daar

(actief) deel van uit.

Bijna alle jongeren uit de oudere groep zeggen dat er sprake is van een dovencultuur in Nederland. Van de jongere groep zeggen drie jongeren dat dit niet het geval is en twijfelt een derde deel van de groep hieraan. Blijkbaar is de jongere groep zich nog niet zo bewust van het bestaan van een dovencultuur.

Van beide groepen heeft het grootste deel meer dove vrienden. Er is wel een opvallend verschil tussen de groepen: vier van de jongere groep geven aan meestal horende vrienden te hebben en bij de ouderen is dit aantal nul. Verder valt op dat de jongeren uit de jongere groep weinig contact hebben met dove volwassenen (een derde deel zelfs nooit).

De oudere groep is vaker lid van een dovenvereniging dan de jongere groep. De ouderen gaan vaker naar het clubhuis voor doven in Groningen en bezoeken het liefst een activiteit voor doven. Bij de jongere groep is dit alles in mindere mate het geval; deze groep ontwikkelt juist vrij veel activiteit in de 'horende' wereld. De oudere groep is ook beter op de hoogte van wat zich in de dovenwereld afspeelt, o.a. doordat ze meer tijdschriften voor doven lezen. Ze kennen bijvoorbeeld meer bekende dove Nederlanders.

D. Hoe ziet de jongere zichzelf in de toekomst (voor de groep van 14 - 18 jaar).

Wat betreft de verwachtingen met betrekking tot de toekomst van de jongere groep komt naar voren dat deze verwachtingen over het algemeen niet overeenkomen met het beeld van de oudere groep op dit moment. De jongere groep verwacht bijvoorbeeld deels dat ze later meer horende vrienden heeft, terwijl dat bij niemand van de oudere groep momenteel het geval is. Ook valt met betrekking tot het onderwerp wonen op, dat de oudere groep veel vaker de aanwezigheid van veel doven als reden geeft voor de plaats waar ze wonen; de jongere groep geeft meestal heel andere redenen waarom een

bepaalde woonplaats door hen gewenst wordt.

De meeste jongeren hebben nog geen vastomlijnd idee van wat ze later gaan doen qua beroep of vervolgopleiding.

Het grootste deel van de groep verwacht later deel te gaan nemen aan dovenactiviteiten.

E. Hoe zag de jongere zichzelf in het verleden (voor de groep van 22 - 25 jaar).

Hierover moet gezegd worden dat de meeste jongeren problemen hebben gehad bij de overgang van dovenschool naar (horende) maatschappij.

F. Hoe zien ouders hun kinderen nu en in de toekomst.

De ouders denken globaal gezien positief over gebarentaal en het leren spreken. Sommigen vinden het wel heel belangrijk dat de horende wereld en het Nederlands niet uit het oog verloren wordt. Niet iedereen is dan ook vóór de invoering van gebarentaal op het doveninstituut.

De meeste ouders vinden het belangrijk dat hun kind zowel met de 'horende' als met de dovencultuur in aanraking komt.

Ouders hebben maar weinig contact met dove volwassenen.

Hoewel de meeste ouders er af en toe moeite mee hebben dat hun kind doof is, denken ze bijna allemaal dat hun kind zelfstandig een plaats in de maatschappij

9. Conclusies

Er kan in het algemeen geconcludeerd worden dat er verschillen en overeenkomsten zijn tussen de jongere groep en de oudere groep.

De overeenkomsten bevinden zich vooral op het gebied van de beleving van de doofheid. Geen van de groepen ervaart doofheid als iets vreemlijks. Het enige verschil dat hier opvalt is dat er bij de jongere groep soms schaamte aanwezig is voor het gebaren. Dit zou veroorzaakt kunnen zijn door het feit dat deze jongeren zich in de puberteit bevinden en dus

nogal bezig zijn met hoe ze eruit zien in de ogen van anderen.

De verschillen zijn voornamelijk terug te vinden in de consequenties van de doofheid. De jongere groep is meer gericht op de horende wereld, zowel wat betreft activiteiten als ook wat betreft de neiging tot het aanpassen aan horenden (bijvoorbeeld in de communicatie).

Een conclusie van dit onderzoek is ook dat de jongere groep niet echt veel contact heeft met dove volwassenen, terwijl in literatuur vaak grote nadruk wordt gelegd op het belang daarvan. Het doveninstituut 'H.D. Guyot' zegt bijvoorbeeld voldoende identificatiemogelijkheden te willen bieden voor de mogelijkheid 'to enjoy life as a deaf person' (Instituuts-brochure, 1981). Dan zullen er dus voldoende dove volwassenen op het instituut aanwezig moeten zijn.

Over de ouders kan geconcludeerd worden dat ze over het algemeen het belang inzien van de noodzaak dat dove kinderen zowel met de horende wereld als met de dovenwereld in contact gebracht moeten worden.

De beperktheid van dit onderzoek in oenschouw genomen, is de algemene doelstelling van het onderzoek bereikt. Voor zover dat mogelijk was, is inzicht verkregen in hoe dove jongeren hun doofheid beleven en in wat de consequenties daarvan zijn op verschillende gebieden.

10. Aanbevelingen

Het is aan te bevelen om te bekijken in hoeverre het mogelijk is om meer dove medewerkers te betrekken bij opvoeding en onderwijs aan dove kinderen, zodat de jongeren meer mogelijkheden hebben om zich met doven te identificeren.

Het zou ook goed zijn om in de lessen en in gesprekken op het internaat de jongeren meer te informeren over de dovencultuur. Ouders zouden meer contact moeten hebben met dove volwassenen omdat dit belangrijk is voor het contact met hun dove kind. Ook zou dit het aan-

tal dove rolmodellen voor het kind kunnen vergroten.

Het verdient aanbeveling dit onderzoek nogmaals uit te voeren met gebruikmaking van een grotere, representatieve steekproef, om te kijken of het ontstane beeld dat uit dit onderzoek naar voren komt enigszins overeenkomt met de beleving van de landelijke populatie. Ook kunnen dan groepen onderling vergeleken worden, bijvoorbeeld kinderen van dove ouders met kinderen van horende ouders.

Ook zou het goed zijn om een longitudinaal onderzoek uit te voeren, zodat bij dezelfde jongeren kan worden gekeken of leeftijd inderdaad een belangrijke rol speelt.

Tenslotte is het goed om ook naar de meningen van andere opvoeders dan alleen de ouders te kijken (bijvoorbeeld leerkrachten, groepsleiding).

Middels verder onderzoek zou ook gekeken kunnen worden hoe op school gewerkt kan worden om problemen te voorkomen bij het verlaten van de school.

Literatuur

Beck, G. & Jong, E. de (1990). **Opgroeien in een horende wereld**. Twello: Van Tricht.

Berger, P.L. & Berger, B. (1988). **Sociologie**. Baarn: Ambo.

Betten, M.H. (1993). Internaat Doveninstituut 'H.D. Guyot'. **Stageverslag**. Groningen: Vakgroep Orthopedagogiek, RuG.

Betten, M.H. (1994). Doof zijn, hoe beleven dove jongeren hun doofheid. **Scriptie**. Groningen: Vakgroep Orthopedagogiek, RuG.

Breed, P.C.M. & Swaans-Joha, B.C. (1986). **Doven in Nederland**. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Erikson, E.H. (1972). **Identiteit, jeugd en crisis**. Utrecht: Het Spectrum.

Freeman, R.D., Carbin, C.F. & Boese, R.J. (1984). **Als je kind niet horen kan**. Baarn: Ambo.

Higgins, P.C. (1980). **Outsiders in a hearing world**. Beverly Hills: Sage Publications.

Menke, R. (1993). Verstandelijk gehandicapte ernstig gehoorgestoorde kinderen. In: H. Nakken (red), **Meervoudig gehandicapten: een zorg apart**. Rotterdam: Lemniscaat.

Padden, C. (1980). **The deaf community and the culture of deaf people**. In: C. Baker en R. Battison (eds.), **Sign language and the deaf community: Essays in honor of William C. Stokoe**. Silver Springs: National Association of the Deaf.

Reuling, A.M.H. (1987). **Dataverzameling en data-analyse**. Baarn: H.Nelissen B.V.

Veer, G. van der & Wit, J. de (1989). **Psychologie van de adolescentie**. Nijkerk: INTRO.